

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Nejlepší současné postupy pro vědecké časopisy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 56 (2011), No. 2, 150--156

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/141998>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2011

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Nejlepší současné postupy pro vědecké časopisy

Dokument výboru Mezinárodní matematické unie pro elektronickou informaci a komunikaci (CEIC).

V roce 2004 vytvořil výbor CEIC dokument vypočítávající různá doporučení spojená s měnícím se prostředím recenzovaných časopisů a také s digitálním šířením výsledků výzkumu v jeho různých etapách. Nyní, v roce 2010, bychom se rádi vrátili k tomuto dokumentu a nabídli více podrobností o tom, jak vědecké časopisy mohou nejlépe sloužit matematické obci. Obzvláště se jmenovaný dokument soustřeďuje na to, jak by dobrý matematický časopis měl být organizován a řízen. Vědecké časopisy zůstávají jedním z nejdůležitějších nástrojů matematického výzkumu a komunikace. Dobrý vědecký časopis přidává na hodnotě nabídnutým rukopisům tím, že poskytuje:

Kontrolu kvality: Recenzní řízení hodnotí příspěvky a usiluje o nejvyšší možné zajištění správnosti, důležitosti, novosti a jasnosti článků.

Zlepšení obsahu a prezentace: Recenzenti, redaktoři a vydavatelé časopisu zlepšují kvalitu publikovaných článků a poskytují zpětnou vazbu jejich autorům.

Šíření výsledků: Vědecké časopisy přispívají ke kategorizaci literatury a pomáhají autorům, čtenářům, knihovníkům, historikům a jiným zájemcům vyhledat důležitá díla.

Archivování: Vědecké časopisy zajišťují, že články zůstanou dostupné. Pomáhají stanovit priority a zabezpečují historické záznamy. Navíc poskytují „visačky“, jako jsou čísla svazků a identifikátory dokumentů, které mohou být citovány a spojovány s publikacemi.

Na druhé straně špatně vedený vědecký časopis má zhoubný vliv na matematickou literaturu. Nárůst špatně vedených matematických časopisů se stává stále větším břemenem pro matematickou obec. Některé z nich byly vytvořeny z pochybných důvodů, jako je třeba předpokládané zvýšení prestiže příslušných editorů nebo institucí, nebo s nejasným účelem, kromě finančních pohnutek. Dokonce i časopisy založené s nejlepšími úmysly mohou selhat v poskytování uvedených služeb kvůli nedostatečnému plánování a špatnému hospodaření.

V tomto dokumentu shromáždíme některé nejlepší postupy pro vedení vědeckého časopisu, založené na zkušenosti již existujících časopisů. Jisté základní principy se vztahují na všechny časopisy. Na prvním místě je to transparentnost a integrita.

Best Current practices for Journals, International Mathematical Union, Internat. Math. Nachrichten, Nr. 215 (2010), 21–27, ISSN 0020-7226 © 2010 Österr. Math. Gesellschaft.

Transparentnost rozumíme to, že všichni „akcionáři“ časopisu – čtenáři, autoři, recenzenti, vydavatelé atd. jsou si plně vědomi, jaké rozhodovací procesy je ovlivňují.

Integrita publikačního procesu je nejvyšší hodnota. Zahrnuje udržování objektivních recenzních postupů soustřeďujících se na vědeckou kvalitu, patřičná ocenění původních pramenů a zachovávání diskretnosti tam, kde se vyžaduje.

Profesionalita je také důležitá. Zahrnuje dodržování termínů při nakládání s rukopisy na každém stupni procesu a kontinuitu řízení časopisu, pole jeho působnosti a jeho cílů.

Tento dokument je nutně založen na běžně dostupné technologii: zatímco některé postupy jsou univerzální, jiné musí být přeformulovány, aby se mohly adaptovat na nové a nepředvídané technické objevy. Nejlepší postupy a doporučení představené v dokumentu budou pravidelně revidovány a aktualizovány, jak to budou vyžadovat okolnosti.

1. Práva a povinnosti

Je mnoho způsobů, jak organizovat rozhodovací proces ve vědeckém časopise. Ačkoliv redaktoři a vydavatelé rozhodují o detailech, jsou tu jistá práva a povinnosti autorů, recenzentů, redaktorů a vydavatelů, které by měly být respektovány za všech okolností.

Autoři

Autoři, kteří předkládají rukopis vědeckému časopisu, mají právo na pečlivý, časově únosný a nezaujatý posudek, zkontrolovaný redaktory časopisu, kteří se často obracejí na recenzenty se žádostí o radu. To, jak je recenzní posudek podrobný, se může velmi měnit, avšak, podle zásady transparentnosti, autoři mají právo vědět dopředu postupy, jak bude s jejich rukopisy nakládáno, a mají právo být informováni o důvodech přijetí či zamítnutí rukopisu, včetně přístupu ke každému recenznímu posudku, který byl vyžádán. Avšak rukopisy, které podle redaktorů nedosahují úrovně časopisu, nebo nespádají do oboru jeho působnosti, mohou být rychle vráceny autorům s krátkým redakčním zdůvodněním.

Autoři musejí splňovat vysoká měřítká vědecké integrity a dobrého vzdělání. Je povinností autorů předkládat dobře napsaný, matematicky správný článek, v případě nutnosti se poradit s jazykovým odborníkem, mají jasně popsat, co nového a netriviálního článek nabízí, a vhodným způsobem ocenit podíl jiných odborníků, včetně recenzentů. Zaslání článku do vědeckého časopisu předpokládá, že článek není v téže době posuzován v jiném časopise, a že autor řádně přizná podstatné překrytí obsahu s jiným publikovaným nebo předloženým článkem. Navíc by autoři měli být vstřícní v korespondenci s časopisem. Pokud je článek dílem více spoluautorů, měli by tito spoluautoři mluvit jedním hlasem a přijmout vzájemnou zodpovědnost v komunikaci s časopisem. Všichni spoluautoři by měli skutečně přispět k obsahu článku a měli by být dobře seznámeni s jeho obsahem. Řazení jmen autorů určí časopis po dohodě

s autory, nebo i sami autoři; i když obvyklá praxe ve většině matematických časopisů je dodržovat abecední pořadí autorů.

Recenzenti

Vědci, kteří těží z odborné literatury a kteří k ní přispívají jako autoři, mají také povinnost podílet se na recenzním řízení, obzvláště posloužit jako recenzenti v oborech, v nichž jsou znalci. Pokud přijmou funkci recenzenta, mají právo na anonymitu, ledaže se tohoto práva výslovně vzdají, nebo to neumožňují statutární zásady časopisu. I když nikdo není povinen recenzovat jakýkoliv konkrétní článek, rozhodnutí o přijetí nebo nepřijetí funkce recenzenta by mělo být oznámeno včas. Potenciální recenzenti by měli prozradit všechny okolnosti, které by mohly vzbudit pochybnosti o jejich schopnosti vypracovat nezájatou recenzi.

Pokud recenzent souhlasí s nabídkou, pak by měl dodržet sjednané termíny (včetně náhledu revidovaných verzí) a informovat redaktora o nepředvídaných zdrženích. Recenzenti musejí jednat čestně. Měli by se dobře obeznámit s tím, co od nich časopis očekává, včetně recenzních praktik, a udělat vše pro to, aby svůj úkol splnili nezájatě. Musí být diskrétní, nesmějí prozrazovat skutečnost, že článek byl nabídnut určitému časopisu nebo že jsou dokonce jeho recenzenty, nesmějí sdělovat žádný neveřejný obsah článku jiným osobám, nebo využívat ve svůj vlastní prospěch výsledky, které nejsou veřejně známé. Recenzenti, kteří si přejí znát mínění svých kolegů o nabídnutém článku, by si k tomu měli vyžádat svolení redaktora časopisu. Od recenzentů se očekává, že založí své hodnocení na veřejně přístupných zdrojích.

Povšimli jsme si trendu, možná posíleného používaným softwarem, že recenzenti posílají do redakce dodatečné posudky, které nejsou určeny k informování autorů. To nám dělá starosti, protože zásada transparentnosti vyžaduje, aby autoři byli plně informováni o důvodech rozhodnutí týkajícího se jejich práce. Takové důvěrné komentáře nezabývají recenzenta povinností vyhotovit čestné zhodnocení kvalit práce v posudku, který bude poslán autorovi. Domníváme se, že by bylo nejlépe takové komentáře používat jen výjimečně, ne jako běžný postup.

Recenzent je především odborným poradcem redaktorů časopisu; na druhém místě pak slouží, prostřednictvím redaktorů, matematické obci, protože pomáhá udržovat dobrou úroveň matematické literatury; a konečně má povinnosti i vůči autorům. Ačkoliv se běžně vyžaduje názor recenzenta na správnost práce, definitivní zodpovědnost za tuto správnost mají autoři. Práce recenzenta je také příležitostí, jak poskytnout autorovi prospěšné poučení. I když to není přímo povinností recenzenta, je to nesmírně cenný příspěvek, obzvláště pro autory začínající svou vědeckou kariéru.

Redaktoři a redakční rada

Redaktoři a redakční rady mají hlavní vědeckou zodpovědnost za vedení časopisu. Transparentnost vyžaduje, aby časopis uváděl jasně formulované prohlášení o svých cílech a oboru působnosti a podrobný popis postupů týkajících se zasílání nových

článků, recenzování a publikování, včetně povinností redaktorů a recenzentů. Tyto dokumenty mají být zveřejněny a, což je obzvláště důležité, všichni redaktori by s nimi měli být obeznámeni a jednat v souladu s nimi. V řadě případů je to redakční rada, která hraje hlavní roli při formulaci, průběžné kontrole a aktualizaci těchto dokumentů. Redakční rada by také měla být obeznámena s cenovou politikou vydavatele a aktivně se o ni zajímat.

Hlavní odpovědností redaktorů je zajišťovat všechna recenzní řízení a zaručovat jejich čestnost a poctivost. Toho lze dosáhnout

- rozumnou volbou recenzentů, kteří mají dostatečné znalosti, ale nemohou se přitom dostat do střetu zájmů,
- komunikací s autory, recenzenty, výkonnými redaktory a vydavateli v daných termínech a v příhodnou dobu,
- zajišťováním, že celý proces bude dobře fungovat, a to tím, že redaktori sledují dodržování termínů recenzenty a v případě nutnosti jmenují recenzenty nové,
- rozhodováním se na základě objektivních důvodů a informováním autorů o těchto důvodech, jak již bylo řečeno.

Redaktori by měli zajistit, aby články byly posuzovány na čistě vědeckých zásadách a aby autor nebyl nucen citovat specifické časopisy, články nebo knihy kvůli jiným než vědeckým důvodům. Musí existovat jasné a transparentní postupy pro zacházení redaktorů s novými články, které zaručí, že úroveň časopisu zůstane zachována.

Některé časopisy používají rychlé zamítací postupy, kdy se redaktori mohou rozhodnout, že daný článek je nevhodný pro časopis, aniž by jej posílali k recenzi. V takovém případě musí redaktor zaručit, že jeho nebo její rozhodnutí je poctivé a objektivní. Rozhodnutí o přijetí či nepřijetí článku je složitá procedura, která závisí na nabídnutém rukopisu, existující literatuře a cílech a úrovni časopisu. Různí recenzenti a redaktori mohou zcela dobře dojít k odlišným závěrům. Recenzenti občas dělají chyby, a je důležité, aby odvolání se autora proti zamítnutí článku bylo poctivě projednáno.

Jak bylo řečeno výše, autoři mají právo být informováni o důvodech přijetí nebo nepřijetí jejich rukopisů, včetně plného přístupu ke všem posudkům recenzentů. Mohou nastat výjimečné okolnosti, kdy se redaktor rozumně rozhodne vypustit část posudku, například když obsahuje hanlivé či urážlivé výroky nebo citlivé informace. Nicméně je důležité, aby taková redakční diskretnost nebyla zneužita k zatažení výroků nepohodlných pro redaktora, jako jsou doporučení recenzentů přijmout příspěvek v situaci, kdy se redaktor již rozhodl jej zamítnout.

Redaktori by měli být obezřetní vůči neetickým praktikám, jako je současné nabízení stejného příspěvku dvěma různým časopisům, opisování od jiných autorů nebo i „od sebe samotného“, a měli by být připraveni vyvodit přiměřené sankce (jako je např. odmítnutí zabývat se po určitou dobu dalšími příspěvky takového nepoctivého autora), a měli by spolupracovat s vydavateli na vymýcení takových praktik.

Vydavatelé

U většiny časopisů se redakční rada nezabývá vydavatelskými a obchodními postupy. Ty jsou obvykle realizovány komerčním vydavatelem, profesní organizací, univerzitou nebo jinou institucí. Podpora, kterou vydavatelé dostávají od autorů, redaktorů a recenzentů v matematické obci, s sebou nese také povinnosti. Nejdůležitější z nich je závazek vůči matematické literatuře a jejímu šíření. Vydavatelé se také musejí držet zásad integrity, transparentnosti a dodržování termínů. Vydavatel musí zveřejnit všem zainteresovaným osobám a institucím podrobnou informaci o časopisu, včetně jmen všech členů redakční rady, cílů časopisu a jeho oboru působnosti. Dále musí popsat postupy při podávání nových článků a při jejich publikaci, uvést všeobecné poplatky, poplatky za stránky, cenu předplatného aj.

Vydavatelé by měli zajistit, že články budou široce dostupné za přijatelnou cenu ve všech částech světa a trvale archivovány tak, že mohou být snadno lokalizovány, opatřeny základními informacemi, a nakonec že mohou být (případně po zaplacení rozumného poplatku) zcela zpřístupněny. Obchodní praktiky by měly být pružné, dovolující například nákup jednotlivých časopisů nebo i jednotlivých článků. Alternativní způsoby financování publikačního procesu, jako jsou autorské poplatky, poplatky vyžadované v okamžiku zaslání do redakce, poplatky za stránky nebo kombinace takových poplatků, vytvářejí závažné etické výzvy. Za prvé, možnost publikovat na základě recenzního řízení by měla být otevřena všem zásadně na základě vědecké hodnoty a ne na základě schopnosti zaplatit si publikaci z grantu, z institucionálních peněz nebo z jiných prostředků. Měly by tedy existovat postupy, jak se v případě nutnosti vyhnout placení. Za druhé, platba jako přímá výměna za publikování článku vytváří možný konflikt zájmů při recenzním řízení. Proto každý takový časopis vyžaduje jasné, přesně určené a efektivní postupy, které by zcela oddělily recenzní řízení a rozhodování redaktorů od finančních zřetelů.

Přijaté články by měly být vysázeny, dány ke korekturám (je-li to vhodné) a v přiměřené době publikovány v elektronické nebo tištěné podobě. Vydavatelé by měli jasně sdělit potenciálním autorům své zásady, co se týče udělení copyrightu a současné možnosti vystavení práce na osobní webové stránce autora. Vydavatelé by měli zveřejnit datum postoupení článku redakci, datum poslední revize (v případě, že byl článek revidován) a datum publikace v elektronické nebo tištěné podobě. Vydavatelé by měli reagovat na nařčení z plagiátorství nebo jiného neetického chování spojeného s jimi vydávanými časopisy, měli by vše vyšetřit a v prokázaných případech publikovat jasnou a konkrétní zprávu o neplatnosti článku. Měli by také hájit práva autorů tím, že budou pro ně hledat vhodnou formu zadostiučinění za jejich poškození plagiátorstvím nebo jiným způsobem.

2. Doporučení

V této části připojíme některá další doporučení pro úspěšné vedení vědeckého časopisu, která jsou založena na nejlepších zkušenostech již existujících časopisů. Měla by pomoci

redaktorům a vydavatelům založit úspěšné nové časopisy, stejně tak jako posílit a zlepšit časopisy již existující. Dokonce i některé z našich neúspěšnějších časopisů nesplňují všechna tato doporučení, ale my nechceme zpochybňovat styl dobře vedených časopisů.

Cíle a postupy vědeckého časopisu jsou velmi důležité pro jeho úspěch, a proto doporučujeme časopisům, aby zapojily svoje redakční rady do řešení těchto otázek. Pokud sdělíme svoje představy všem, kteří jsou zapojeni do výroby časopisu, pak v dlouhodobém měřítku ušetříme mnoho času a úsilí, vyhneme se problémům a nedorozuměním a značně přispějeme k úspěchu časopisu.

Udržování pečlivého, profesionálního postupu při zacházení s příspěvkem během jejich zasílání do redakce, recenzování, revidování, zamítnutí nebo přijetí a následné publikace vyžaduje pečlivé přemýšlení a úsilí. Měly by se stanovit jasné postupy pro řešení otázek, jako jsou zjištěné chyby v již publikovaném článku, jeho tisková oprava (Erratum), prohlášení článku za neplatný, zveřejnění protipříkladů a aktualizace článku. Pozorovali jsme znepokojující nárůst případů plagiátorství a vřele doporučujeme časopisům, aby si stanovily postupy, jak odhalovat, zveřejňovat a patřičně projednávat případy plagiátorství ve stadiu předložení článku redakci. Tyto postupy záleží na uvážení redakce, ale mohly by být zcela dobře podporovány automatizovanými systémy, komerčními nebo jinými. Velmi doporučujeme zabývat se vývojem takových systémů, které by byly vhodné pro použití ve vědeckých časopisech.

Vydavatel a redakční rada by měli určit očekávané standardy výkladového stylu, včetně jazykové úrovně publikace. V případě, že autor není schopen vyhovět těmto normám, měli by se rozhodnout, do jaké míry, pokud vůbec, poskytnete časopis autorovi redakční pomoc nebo jazykovou korekturu. Samozřejmě oceňujeme dobře napsané a dobře vysázené články a úsilí redakce časopisu směřující k tomuto cíli je významným příspěvkem ke kvalitě matematické literatury jako celku.

Věříme, že všichni redaktori by měli být aktivně zapojeni do edičních procedur časopisu nebo, pokud tomu tak u někoho není, bylo by lépe jmenovat takového redaktora pouze „čestným redaktorem“. V každém případě by redaktori měli být informováni o svých povinnostech a souhlasit s nimi, měli by znát obor působnosti časopisu a postupy používané při hodnocení příspěvků. Dokonce i souhlas stát se čestným redaktorem je veřejné prohlášení, podporující současné cíle a způsob vedení časopisu, a mělo by se k této otázce přistupovat citlivě. Doporučuje se zavést jasné časové období, po jehož uplynutí by měl být konkrétní redaktor vyměněn, a měly by se aktualizovat redakční postupy. Informace o historii časopisu, jako jsou například změny v redakční radě během jeho existence, jsou důležitou součástí historických záznamů o časopisu, a vydavatelé by se měli snažit archivovat tyto informace ve snadno přístupné formě.

Je povinností redaktorů znát cenovou politiku vydavatele a aktivně se o ni zajímat, zejména v otázkách cílů časopisu a šíření vědeckých znalostí v co nejširším měřítku. Některé z opravdu nejlepších matematických časopisů fungují, aniž by si účtovaly poplatky za stránky, a jsou liberální, co se týče dostupnosti článků na webových zdrojích časopisu a na osobních stránkách autorů, zatímco udržují rozumné ceny předplatného a pružný způsob svazkování. To je standard, ke kterému bychom měli

směřovat. Každá vydavatelská politika musí být jasně formulována vydavatelem. Viz také předchozí doporučení CEIC k otevřenému přístupu k matematické literatuře: http://www.mathunion.org/ceic/Publications/Recommendations/6_call.shtml.

Zatímco někteří experti předpovídají brzký zánik matematických časopisů, my nesdílíme tento názor. Připouštíme, že jsou zde mnohé tlaky, které ovlivní, jak se budou časopisy vyvíjet v budoucnu, a že inovace v publikování přimějí vědce k interakci s obsahem článků novými způsoby. Doufáme, že náš dokument podpoří vývoj žádoucím směrem. Jestliže časopisy budou dobře vedeny, budou nadále hrát důležitou roli v šíření matematického výzkumu a komunikace mnoho příštích let.

Tento dokument byl vyhotoven výborem Mezinárodní matematické unie pro elektronickou informaci a komunikaci (CEIC), která s povděkem oceňuje cenné příspěvky k jeho obsahu a formě poskytnuté Douglasem Arnoldem. CEIC také vyjadřuje své díky řadě osob, jejichž připomínky k dřívějšímu textu vedly k jeho podstatnému zlepšení.

Odkazy na jiné webové stránky:

[1] CEIC Best Current Practices:

http://www.mathunion.org/ceic/Publications/Recommendations/3_best_practices.shtml

[2] Association for Computing Machinery (ACM) Rights&Responsibilities:

<http://www.acm.org/publications/policies/RightsResponsibilities>

[3] Committee on Publication Ethics (COPE): <http://publicationethics.org/>

[4] US Government Office of Research Integrity: <http://ori.dhhs.gov/>

[5] American Mathematical Society (AMS) Ethical Guidelines:

<http://www.ams.org/secretary/ethics.html>

[6] Society for Industrial and Applied Mathematics (SIAM) Authorial Integrity in Scientific Publication: <http://www.siam.org/journals/plagiarism.php/>

(Přeložil Oldřich Kowalski).